

परम्परागत शिक्षण संस्था (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) मापदण्ड, २०७९

प्रस्तावना: मुलुकमा आफ्नै मौलिक पहिचानका साथ परम्परागत रूपमा विद्यालय तहसम्म सञ्चालन हुँदै आएका गुरुकुल/आश्रम, गोन्पा/विहार तथा मदरसाजस्ता परम्परागत शिक्षण संस्थालाई राष्ट्रिय प्रणालीमा आबद्ध गरी प्रभावकारीरूपमा सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा नियमन गर्न र यी शिक्षण संस्थालाई प्रदान गरिने अनुदानलाई प्रभावकारी बनाई परम्परागत शैक्षिक प्रणालीको संरक्षण गर्न वाञ्छनीय भएकाले, अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५को दफा ४१ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले यो मापदण्ड बनाएको छ ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. सङ्क्षेप नाम र प्रारम्भ: (१) यस मापदण्डको नाम “परम्परागत शिक्षण संस्था (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) मापदण्ड, २०७९” रहेको छ ।
- (२) यो मापदण्ड मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको मितिबाट लागु हुने छ ।
२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा:
 - (क) “अनुमति” भन्नाले परम्परागत शिक्षण संस्था खोल्न वा सञ्चालित शिक्षण संस्थामा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
 - (ख) “ऐन” भन्नाले अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लाई सम्झनुपर्छ ।
 - (ग) “केन्द्र” भन्नाले शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र सम्झनुपर्छ ।
 - (घ) “नियमावली” भन्नाले अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी नियमावली, २०७७ लाई सम्झनुपर्छ ।
 - (ङ) “परम्परागत शिक्षण संस्था” भन्नाले गुरुकुल/आश्रम, गोन्पा/विहार तथा मदरसाजस्ता परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्न सामुदायिक वा शैक्षिक गुठीको रूपमा अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका शिक्षण संस्थालाई जनाउँछ ।
 - (च) “परम्परागत शिक्षा” भन्नाले परम्परागत शिक्षण संस्थाबाट सञ्चालित धार्मिक प्रकृतिका गुरुकुल/आश्रम, गोन्पा/विहार र मदरसाबाट दिइने शिक्षालाई जनाउँछ ।
 - (छ) “पाठ्यक्रम” भन्नाले पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रमलाई जनाउँछ ।
 - (ज) “मन्त्रालय” भन्नाले शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय सम्झनुपर्छ ।
 - (झ) “समिति” भन्नाले दफा १७ बमोजिमको समन्वय समिति सम्झनुपर्छ ।
३. परम्परागत शिक्षण संस्थाको स्थापना तथा सञ्चालनका आधार:-परम्परागत शिक्षण संस्थाको स्थापना तथा सञ्चालनका आधार देहायबमोजिम हुने छन् :
 - (क) परम्परागतरूपमा सञ्चालन हुँदै आएका शैक्षिक कार्यक्रम तथा शिक्षालाई संरक्षण गर्नु,

- (ख) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई समयानुकूल बनाई त्यस्ता शिक्षण संस्थाबाट सञ्चालन हुँदै आएका शैक्षिक कार्यक्रमलाई शिक्षा प्रणालीको मूलधारमा ल्याउनु,
- (ग) परम्परागत शिक्षाको मौलिक स्वरूपलाई कायम राख्दै पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक तालिम, विद्यार्थी मूल्याङ्कनको व्यवस्थापन गर्नु,
- (घ) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाबाट दिइने शिक्षालाई राष्ट्रिय मापदण्डअनुसार औपचारिक शिक्षाको समकक्षी बनाउनु,
- (ङ) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थालाई उपलब्ध हुने अनुदानलाई व्यवस्थित गर्नु,
- (च) स्थानीय तहबाट प्रदान हुने अनुमति,स्वीकृति तथा नियमनलाई व्यवस्थित गर्नु,
- (छ) परम्परागत शिक्षालाई जीवनोपयोगी तथा चरित्रप्रधान शिक्षाका रूपमा विकसित गर्नु,
- (ज) परम्परागत तथा स्थानीय ज्ञान,सिप र प्रविधिको सम्बर्द्धन र संरक्षण गर्दै बैज्ञानिक खोज र अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्नु,
- (झ) सहभागितात्मकरूपमा शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरी आर्थिक अनुशासन कायम गर्नु,

परिच्छेद - २

शिक्षण संस्थाको अनुमति तथा कक्षा थपसम्बन्धी व्यवस्था

- ४. शिक्षण संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति लिनुपर्ने:**(१)कसैले पनि ऐन तथा प्रचलित कानूनबमोजिम अनुमति प्राप्त नगरी परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्नु हुँदैन ।
- (२) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्न चाहने व्यक्तिले ऐन, नियमावली तथा स्थानीय तहको कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम स्थानीय तहले स्रोतको सुनिश्चितताको आधारसहित दिएको अनुमति प्राप्त गरेको हुनुपर्ने छ ।
- (३) यो मापदण्ड लागु हुनुपूर्व अनुमति प्राप्त गरी परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाले आफ्नो विवरण सम्बन्धित स्थानीय तहमा पेस गरी अद्यावधिक गरेको हुनुपर्ने छ ।
- (४) उपदफा ३ बमोजिमको विवरण स्थानीय तहबाट प्रमाणित भएपछिको प्रति शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईमार्फत केन्द्रमा पठाउनुपर्ने छ ।
- (५) शिक्षण संस्थाको अनुमतिका लागि अनुसूचीमा उल्लेख भए बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारहरू पूरा भएको हुनुपर्ने छ ।

५. परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षणसंस्थाको अनुमति आधारः (१) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्न प्राप्त निवेदनका सम्बन्धमा सम्बन्धित स्थानीय तहले अन्य कुराका अतिरिक्त शिक्षण संस्थाको नक्साङ्कनलाई समेत आधार लिनुपर्ने छ ।

(२) कुनै शिक्षण संस्था शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने भए निवेदनका साथै स्वीकृत विधान, शिक्षण संस्था नक्साङ्कन र सम्बन्धित वडाको सिफारिससहित प्रचलित कानूनबमोजिम शैक्षिक गुठीको रूपमा दर्ता गरी कक्षा सञ्चालन गर्न सकिने छ ।

६. परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षणसंस्थाको कक्षा थपसम्बन्धी व्यवस्थाः (१) शिक्षण संस्थाले ऐन तथा प्रचलित कानूनबमोजिम कक्षा थपको अनुमति प्राप्त नगरी कक्षा थप गर्न तथा त्यस्तो थप कक्षाको सञ्चालन गर्नु हुँदैन ।

(२) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्न सञ्चालित शिक्षण संस्थाले ऐन, नियमावली तथा स्थानीय तहको कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिमका कागजात संलग्न गरी सम्बन्धित स्थानीय तहमा कक्षा थपका लागि निवेदन गरी अनुमति प्राप्त गरेको हुनुपर्ने छ ।

(३) शिक्षण संस्थाको कक्षा थपका लागि अनुसूचीमा उल्लेख भए बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारहरू पूरा भएको हुनुपर्ने छ ।

परिच्छेद - ३

परम्परागत शिक्षण संस्था सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था

७. परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्थाः (१) परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालनका लागि शिक्षण संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन गर्नुपर्ने छ ।

(२) परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिमा रहने सदस्यहरू स्थानीय तहको कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम हुने छ ।

(३) परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले सम्बन्धित धार्मिक प्रकृतिका गुरुकुल/आश्रम, गोन्पा/विहार र मदरसासँग सम्बन्धित विषयका कुनै एक जना विज्ञलाई शिक्षण संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्ने छ ।

(४) शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन भएका र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन हुन चाहने परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालन एवम् व्यवस्थापन शिक्षण संस्थाको विधानमा व्यवस्था भएबमोजिम हुने छ ।

८. पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी व्यवस्थाः (१) परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपमा तोकिएबमोजिमका विषयका विकल्पहरूमध्येका पाठ्यपुस्तकका साथै संस्थाको प्रकृतिअनुसार धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्त्व राख्ने विषयलाई समेत समावेश गरी पठनपाठनको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।

(२) शिक्षण संस्थामा हुने विद्यार्थी मूल्याङ्कन राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपले तोकेबमोजिम हुने छ । आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा स्थानीय तह र माध्यमिक तहको परीक्षाको सञ्चालन एवम् व्यवस्थापन राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डले तोकेबमोजिम गर्नुपर्ने छ ।

(३) शिक्षण संस्थाले पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत गरेको पाठ्यसामग्री र स्थानीय तहबाट स्वीकृति लिएका स्थानीय विषय तथा धार्मिक विषयहरूका थप पाठ्यसामग्री अध्यापन गर्नुगराउनुपर्ने छ ।

(४) स्थानीय तहबाट अनुगमन निरीक्षण गर्दा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक एवम् पाठ्यसामग्रीको प्रयोगको अवस्थासमेत समावेश गर्नुपर्ने छ ।

९. परम्परागत शिक्षण संस्थाको बिदासम्बन्धी व्यवस्था: (१) परम्परागत शिक्षण संस्थाले आफ्नो रीति परम्पराअनुसार चाडवाड मनाउन वर्षे वा हिउँदे बिदाबाट कट्टा हुने गरी आवश्यकताबमोजिम स्थानीय पर्वहरूमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिबाट निर्णय गराई बिदा दिन सक्ने छ । यसरी दिएको बिदाको जानकारी सम्बन्धित स्थानिय तहलाई गराउनुपर्ने छ ।

(२) परम्परागत शिक्षण संस्थाले आफ्नो धार्मिक प्रकृतिअनुसार शनिवारबाहेक अन्य दिन बिदा दिनुपर्ने भएमा दिन सकिने र सोको सट्टा शनिवार पठनपाठन गराउनुपर्ने छ ।

परिच्छेद-४

अनुदानसम्बन्धी व्यवस्था

१०. अनुदानसम्बन्धी व्यवस्था: (१) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्न स्थापित शिक्षण संस्थामा सञ्चालित कक्षा, विद्यार्थी सङ्ख्या, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक र भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा केन्द्रको सिफारिसमा नेपाल सरकारबाट त्यस्ता शिक्षण संस्थालाई निश्चित रकम अनुदानस्वरूप उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुदान माग गर्ने शिक्षण संस्थाले देहायबमोजिमका सर्तहरू पूरा गरेको हुनुपर्ने छ:-

(क) सामुदायिक वा सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा अनुमति वा स्वीकृतिप्राप्त गरी नियमित रूपमा सञ्चालन भएको,

(ख) विद्यमान ऐन, नियमावली तथा यस मापदण्डबमोजिम सञ्चालन भएको,

(ग) चालु शैक्षिक सत्रसहित गत शैक्षिक सत्रको शैक्षिक तथ्याङ्क भरी अनिवार्य रूपमा समयमै सम्बन्धित निकायमा पेस गरेको,

(घ) शिक्षण संस्थाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन भएको,

(ङ) भर्ना भएका बालबालिकाको कम्तीमा पचहत्तर प्रतिशत नियमित उपस्थिति भएको,

(च) पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीसमेतको प्रयोग गरेको,

(छ) शिक्षण संस्थाले सामाजिक परीक्षण गराएको,

(ज) शिक्षण संस्थाले प्रचलित कानून तथा विधानअनुसार सूचीकृत लेखा परीक्षकबाट आयव्ययको लेखा परीक्षण गराएको,

(झ) शिक्षण संस्थाले दैनिक पठनपाठनको अतिरिक्त विद्यार्थीहरूलाई अतिरिक्त क्रियाकलापको कार्यक्रममा सहभागी गराएको

(३) कक्षागत आधारमा पाठ्यक्रममा आधारित भई पठनपाठन गर्ने शिक्षण संस्थालाई वार्षिक रूपमा प्रदान गरिने अनुदानका आधारहरू देहायबमोजिम हुनेछन्:-

(क) आधारभूत तह कक्षा १-५ तथा कक्षा ६-८ सम्मको कक्षा सञ्चालन गर्ने शिक्षण संस्थालाई प्रदान गरिने अनुदानका आधार:

(अ) मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख भएबमोजिम शिक्षण संस्थालाई दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटाको सोहीबमोजिम र दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटा अपुग भएकामा वा सो कोटा नभएका अवस्थामा शिक्षण सहयोग अनुदान रकम प्रदान गरिने छ ।

(आ) शिक्षण संस्थालाई ससर्त अनुदानअन्तर्गत निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षण सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन, अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति, दिवा खाजा, छात्राहरूका लागि निःशुल्क स्यानिटरी प्याडसहितका शीर्षकमा एकै विद्यार्थीलाई सोही शीर्षकमा दोहोरो नपर्ने गरी अनुदान प्रदान गरिने छ ।

(इ) शिक्षण संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदानअन्तर्गत सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान, शिक्षण संस्था सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकासका लागि अन्तर्क्रिया, अभिभावक शिक्षा सञ्चालन, अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परीक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्क व्यवस्थापनलगायतका शीर्षकहरूमा मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख गरेबमोजिमको एकमुष्ट अनुदान प्रदान गर्न सकिने छ ।

(ई) प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा दिइने अनुदानबाहेक अन्य ससर्त अनुदान प्राप्त गर्न कक्षा १-३ सम्ममा कम्तीमा १५ जना, कक्षा १-५ सम्ममा कम्तीमा २५ जना र कक्षा ६-८ सम्ममा कम्तीमा २० जना विद्यार्थी अध्ययनरत भएको हुनुपर्ने छ ।

(ख) माध्यमिक तहअन्तर्गत कक्षा ९-१० को कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने शिक्षण संस्थालाई अनुदान:

(अ) मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख भएबमोजिम शिक्षण संस्थालाई दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटाको सोहीबमोजिम र दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटा अपुग भएकामा वा सो कोटा नभएका अवस्थामा शिक्षण सहयोग अनुदान रकम प्रदान गरिने छ ।

(आ) शिक्षण संस्थालाई ससर्त अनुदानअन्तर्गत निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षण सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन, अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति, छात्राहरूका लागि

निःशुल्क स्यानिटरी प्याड सहितका शीर्षकमा एकै व्यक्तिलाई सोही शीर्षकमा दोहोरो नपर्ने गरी अनुदान प्रदान गरिने छ ।

(इ) शिक्षण संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदानअन्तर्गत सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान, शिक्षण संस्था सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकासका लागि अन्तर्क्रिया, अभिभावक शिक्षा सञ्चालन, अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परीक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, शिक्षण संस्था तथ्याङ्क व्यवस्थापनलगायतका शीर्षकहरूमा मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख गरेबमोजिमको एकमुष्ट अनुदान प्रदान गरिने छ ।

(ई) प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा दिइने अनुदानबाहेक अन्य ससर्त अनुदान प्राप्त गर्न कक्षा ९-१० सम्ममा कम्तीमा १५ जना विद्यार्थी अध्ययनरत भएको हुनुपर्ने छ ।

(ग) माध्यमिक तहअन्तर्गत कक्षा ११-१२ सञ्चालित शिक्षण संस्थालाई अनुदान:

(अ) मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख भएबमोजिम शिक्षण संस्थालाई दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटाको सोहीबमोजिम र दरबन्दी वा राहत अनुदान कोटा अपुग भएकामा वा सो कोटा नभएका अवस्थामा शिक्षण सहयोग अनुदान रकम प्रदान गरिने छ ।

(आ) शिक्षण संस्थालाई ससर्त अनुदानअन्तर्गत निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा शिक्षण सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन, अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति, छात्राहरूका लागि निःशुल्क स्यानिटरी प्याडसहितका शीर्षकमा एकै व्यक्तिलाई सोही शीर्षकमा दोहोरो नपर्ने गरी अनुदान प्रदान गरिने छ ।

(इ) शिक्षण संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदानअन्तर्गत सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान, शिक्षण संस्था सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकासका लागि अन्तर्क्रिया, अभिभावक शिक्षा सञ्चालन, अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परीक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, शिक्षण संस्था तथ्याङ्क व्यवस्थापनलगायतका शीर्षकहरूमा मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख गरेबमोजिमको एकमुष्ट अनुदान प्रदान गरिने छ ।

(ई) प्रतिविद्यार्थी लागतका आधारमा दिइने अनुदानबाहेक अन्य ससर्त अनुदान प्राप्त गर्न कक्षा ११-१२ सम्ममा कम्तीमा १५ जना विद्यार्थी अध्ययनरत भएको हुनुपर्ने छ ।

(४) परम्परागत प्रकृतिका शिक्षण संस्था वा सार्वजनिक शैक्षिक गुठीअन्तर्गत कक्षा १-५, कक्षा ६-८ र माध्यमिक तहअन्तर्गत कक्षा ९-१० र कक्षा ११-१२ एउटै शिक्षण संस्थामा सञ्चालन भएको भए र यस मापदण्डबमोजिम तोकिएको विद्यार्थी रहेको अवस्थामा सो शिक्षण संस्थाले माथि उपदफा (३) को खण्ड (क), (ख) र (ग) बमोजिमको तहगतरूपमा अनुदान पाउने छ ।

(५) अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालन भएको शिक्षण संस्थालाई भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यकताका आधारमा अनुदान दिन सकिने छ ।

(६) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अनुमति प्राप्त गरेका शिक्षण संस्थालाई साझेदारीमा आधारित भै नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट अनुदान उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

११. अन्य सामुदायिक विद्यालय सरह अनुदान उपलब्ध हुन सक्ने: (१) प्रचलित कानूनबमोजिम अनुमति वा स्वीकृत प्राप्त गरी सामुदायिक विद्यालयका रूपमा सञ्चालन भई आएका परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थालाई अन्य सामुदायिक विद्यालयलाई उपलब्ध भएसरह अनुदान उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुदान माग गर्ने शिक्षण संस्था वा विद्यालयले अनुदान माग गर्नुपूर्व सामुदायिक विद्यालयसरहको प्रक्रिया पूरा गरेको हुनुपर्ने छ ।

१२. अनुदान उपलब्ध नहुने : (१) अनुमति नलिई सञ्चालनमा रहेका वा अनुमति लिएर पनि समयमै शैक्षिक तथ्याङ्क नभरेका शिक्षण संस्थालाई कुनै पनि अनुदान उपलब्ध गराइने छैन ।

(२) पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रयोग नगर्ने शिक्षण संस्थालाई कुनै पनि अनुदान उपलब्ध गराइने छैन ।

१३. स्वीकृतिबिना विदेशी सहयोग लिन नहुने: (१) नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयको पूर्व स्वीकृतिबिना कुनै शिक्षण संस्थाले विदेशी व्यक्ति, संघ, संस्था, एजेन्सी वा राष्ट्रहरूबाट कुनै पनि किसिमको नगद वा जिन्सी सहायता प्राप्त गर्नु हुँदैन ।

(२) कुनै शिक्षण संस्थाले विदेशी व्यक्ति, संघ, संस्था, एजेन्सी वा राष्ट्रहरूबाट कुनै किसिमको नगद वा जिन्सी सहायता प्राप्त गर्न वा कुनै सहयोगका लागि सम्झौता गर्नुपर्ने भएमा सम्बन्धित स्थानीय तहमार्फत मन्त्रालयको सिफारिसमा नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।

परिच्छेद-५

शिक्षक नियुक्तिसम्बन्धी व्यवस्था

१४. शिक्षक नियुक्तिसम्बन्धी व्यवस्था: (१) शिक्षण संस्थामा अध्यापन गर्ने शिक्षकको नियुक्ति सम्बन्धित स्थानीय तहको स्वीकृतिमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिबाट गर्नुपर्ने छ ।

(२) पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रमको अध्यापन गर्ने शिक्षक प्रचलित कानूनबमोजिम योग्यता पुगेको हुनुपर्ने छ ।

तर परम्परागत ज्ञान एवम् विशिष्टीकृत सेवाको शिक्षण गर्न स्रोत व्यक्ति आवश्यक भएमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको निर्णयबाट आंशिक समय शिक्षण गर्ने गरी त्यस्तो व्यक्तिको व्यवस्था गर्न सकिने छ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम शिक्षक नियुक्ति गर्न योग्यता तथा अनुभव निर्धारण गरी प्रतिस्पर्धात्मक प्रक्रियाबमोजिम छनोट गर्नुपर्ने छ ।

१५. करार गर्नुपर्ने:(१) दफा १४ बमोजिम शिक्षक छनोट भइसकेपछि निजसँग करार गरी अध्यापन गराउनुपर्ने छ ।

(२) शिक्षण संस्थामा अध्यापन गर्ने शिक्षकको सेवा सर्त र सुविधासम्बन्धी व्यवस्था करार पत्रमा उल्लेख भएबमोजिम हुने छ ।

परिच्छेद—६

शिक्षक तालिमसम्बन्धी व्यवस्था

१६. शिक्षक तालिमसम्बन्धी व्यवस्था:(१) शिक्षण संस्थाका विद्यालय शिक्षातर्फका विषयहरू अध्यापन गर्ने शिक्षक शिक्षा तालिम केन्द्रबाट सञ्चालन हुने तालिममा सहभागी हुन सक्ने छन् ।

(२) सम्बन्धित स्थानीय तहबाट शिक्षण संस्थामा कार्यरत शिक्षक एवम् अन्य व्यक्तिलाई शिक्षण संस्था केन्द्रित छोटो अवधिका तालिम व्यवस्थापन एवम् सञ्चालन गर्न सकिने छ ।

(३) स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुने छोटो अवधिका तालिमको पाठ्यक्रम एवम् तालिम सामग्री स्थानीय तहले निर्धारण गरेबमोजिम हुने छ ।

परिच्छेद—७

समन्वय समितिसम्बन्धी व्यवस्था

१७. समन्वय समितिसम्बन्धी व्यवस्था:(१) नेपालमा सञ्चालन भइरहेका परम्परागत शिक्षण संस्थालाई व्यवस्थित गर्न तथा सो सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न केन्द्रमा एक परम्परागत शिक्षा समन्वय समिति रहने छ ।

(२) परम्परागत शिक्षा समन्वय समितिको गठन देहायबमोजिम हुने छ:

(क) केन्द्रको महानिर्देशक	संयोजक
(ख) महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	सदस्य
(ग) उपमहानिर्देशक, केन्द्र सम्बन्धित महाशाखा	सदस्य
(घ) प्रतिनिधि, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	सदस्य
(ङ) प्रतिनिधि, संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	सदस्य
(च) प्रतिनिधि, मन्त्रालय	सदस्य

(छ)गुरुकुल/आश्रम,गोन्पा/ विहार र मदरसा शिक्षा सञ्चालन गरिरहेका शिक्षण संस्थाको प्रतिनिधित्व हुने गरी समितिबाट मनोनीत दुई दुई जनाका दरले समितिबाट मनोनीत छ जना सदस्य
(ज)निर्देशक,केन्द्र सम्बन्धित शाखा सदस्य सचिव

- (३) उपदफा (३)को खण्ड (छ)बमोजिम मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि बढीमा चार वर्षको हुने छ।
(४) उपदफा (३)को खण्ड (छ)बमोजिम मनोनीत हुने नेपाली नागरिक, कम्तीमा २५ वर्ष उमेर पूरा भएको, परम्परागत शिक्षासम्बन्धी ज्ञान, अनुभव तथा दक्षता भएको र परम्परागत शिक्षाको विकास, उत्थान र मूलप्रवाहीकरणमा योगदान पुर्याएको व्यक्ति हुनुपर्ने छ ।
(५) मनोनीत सदस्यले परम्परागत शिक्षाको अहित हुने गरी कुनै कार्य गरेमा वा निजको कारण परम्परागत शिक्षाको विकासमा असर पर्ने देखिएमा वा निज सदस्यमा रहिरहन उपयुक्त नभएमा समितिले जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्ने छ । तर त्यसरी पदबाट हटाउनुअघि निजलाई मनासिव माफिकको सफाइको मौका दिनुपर्ने छ ।
(६) समितिले आवश्यकताअनुसार परम्परागत शिक्षा सञ्चालन गर्ने शिक्षण संस्थाका प्रतिनिधि तथा सम्बन्धित क्षेत्रका अन्य व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सक्ने छ ।
(७) समितिको बैठकसम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरेबमोजिम हुने छ।
(८) समितिको सचिवालय केन्द्रमा रहने छ।

१८.समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार: समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छ:

- (क) परम्परागत शिक्षासम्बन्धी नीतिनिर्धारण गर्न मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
(ख) गुरुकुल/आश्रम,गोन्पा/विहार र मदरसामा स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको प्रयोग गर्नेगाराउने,
(ग) गुरुकुल/आश्रम,गोन्पा/विहार र मदरसामा विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा अनुदान रकमका आधार र मापदण्ड तर्जुमा गर्ने,
(घ) गुरुकुल/आश्रम,गोन्पा/विहार र मदरसाजस्ता शिक्षण संस्थामा सम्बन्धित संस्थाको प्रकृतिबमोजिम थप पाठ्यसामग्री प्रयोगको सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्न मन्त्रालयलाई सिफारिस गर्ने,
(ङ) परम्परागत शिक्षण संस्था सञ्चालन गर्ने संस्थाहरूको विचमा सहिष्णुता,समन्वय,सहकार्य र सहजीकरण गर्ने,
(च) परम्परागत शिक्षाको सम्बन्धमा मूलप्रवाहीकरण, समकक्षता तथा मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा आवश्यक सुझाव दिने,
(छ) प्रदेश, स्थानीय तह तथा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइसँग परम्परागत शिक्षण संस्थाको सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा अनुदानका विषयमा आवश्यक समन्वय गर्ने
(ज) मन्त्रालयले तोकेबमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने

१९.समिति सदस्यको सुविधा:(१) समितिका संयोजक तथा सदस्यले बैठक बसेको दिनको अर्थ मन्त्रालयद्वारा निर्धारण गरिएबमोजिमको बैठक भत्ता प्राप्त गर्ने छन् ।

(२) काठमाण्डौ उपत्यका बाहिरका समितिका मनोनीत सदस्यले बैठकमा सहभागी हुन आउँदा र जाँदा नेपाल सरकारको राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको अधिकृतले प्राप्त गरेसरहको नियमानुसार हुने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता खर्चसमेत पाउने छन् ।

(३) समितिका सदस्यहरूले उपदफा (१) र (२) बाहेक अन्य कुनै सुविधा दावी गर्न सक्ने छैनन् ।

२०. विवरण अद्यावधिक गर्नुपर्ने:(१) परम्परागत शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाको अद्यावधिक विवरण केन्द्रमा रहने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विवरणको आधारमा केन्द्रले देहायबमोजिमका कार्यसमेत गर्नुपर्ने छ:-

(क) परम्परागत शिक्षण संस्थालाई उपलब्ध गराउनुपर्ने अनुदान र शिक्षण संस्थाको विवरण अद्यावधिक गर्ने,

(ख) स्थानीय तहगत रूपमा कार्यक्रम निर्माण गरी अनुदान उपलब्ध गराउने,

(ग) प्राप्त उपलब्धि तथा कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन गर्ने गराउने,

(घ) परम्परागत शिक्षण संस्थालाई वितरण गरिने अनुदानलाई व्यवस्थित गर्न समन्वय गर्ने,

(ङ) जिल्लागत प्रतिवेदन लिई समष्टिगत विवरण तयार पार्ने,

(च) शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइहरूलाई आवश्यक निर्देशन दिने,

(छ) परम्परागत शिक्षण संस्थाहरूको सम्बन्धमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने

परिच्छेद - ८

विविध

२१. शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइबाट सहजिकरण गर्नुपर्ने:(१) परम्परागत शिक्षामा आधारित भई अध्यापन हुने शिक्षण संस्थाका सम्बन्धमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले माग गरेको विवरण सम्बन्धित स्थानीय तहसँगको समन्वयमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइबाट उपलब्ध गराउनुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विवरणसम्बन्धी कार्य गर्दा देहायबमोजिम कार्य गर्नुपर्ने छ:

(क) अनुमति प्राप्त शिक्षण संस्था, शिक्षक तथा विद्यार्थीको विवरण तयार गरी अद्यावधिक गर्ने,

(ख) आवश्यकताअनुसार स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने र शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा विवरण अद्यावधिक गरी पठाउने,

(ग) स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहकार्यमा शिक्षण संस्थाहरूको अनुगमन सुपरिवेक्षण गर्ने

(३) शिक्षण संस्थाको आवश्यकता तथा उपयोगिताका विषयमा सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी समस्या समाधानको लागि समन्वय गर्नुपर्ने छ ।

२२. रूपान्तरण गर्न सकिने : (१) यस मापदण्ड जारी हुनुअघि धार्मिक प्रकृतिको वैकल्पिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने गरी अनुमति पाएका शिक्षण संस्थाले सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा रूपान्तरण हुन चाहेमा यो मापदण्ड प्रारम्भ भएका मितिले दुई वर्षभित्र सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिबाट निर्णय गराई सम्बन्धित स्थानीय तहमा निवेदन दिन सक्ने छन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्थानीय तहले प्राप्त निवेदनको जाँचबुझ गरी स्थानीय कानूनबमोजिम शिक्षा समितिबाट निर्णय गराई सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्ने छन् ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको रूपान्तरणसम्बन्धी अनुमति, कारबाही तथा निर्णयसम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्थानीय कानूनबमोजिम हुने छन् ।

२३. मापदण्डमा संशोधन: (१) मन्त्रालयले मापदण्डमा आवश्यकताअनुसार संशोधन गर्न सक्ने छन् ।

(२) यस मापदण्डमा उल्लेख भएका विषयहरू यसैबमोजिम र अन्य कुराहरू प्रचलित कानूनबमोजिम हुने छन् ।

२४. खारेजी र बचाउ : (१) देहायका निर्देशिका तथा सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था खारेज गरिएका छन्

(क) राष्ट्रिय मदरसा शिक्षा व्यवस्थापन परिषद् र सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था, २०६९,

(ख) धार्मिक प्रकृतिका सामुदायिक विद्यालयलाई अध्यापन व्यवस्थापन कार्यमा सहयोगका लागि एकमुष्ट अनुदान कार्यान्वयन निर्देशिका-२०६९,

(२) उपदफा (१) बमोजिम खारेज गरिएका सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था तथा निर्देशिकाबमोजिम भएगरेका कार्यहरू यसै मापदण्डबमोजिम भए गरेको मानिने छन् ।

अनुसूची

(दफा ४ को उपदफा (५) र दफा ६ को उपदफा (३)सँग सम्बन्धित)

परम्परागत शिक्षण संस्था सञ्चालन गर्न पूरा गर्नुपर्ने पूर्वाधारहरू

१. कक्षाकोठाहरू सामान्यतयः नौ फिटको उचाइको र घाम तथा पानीबाट बचाउ हुने किसिमको हुनुपर्नेछ ।
२. अध्यापन गराइने कक्षा कोठामा हावाको प्रवाह, प्रकाशको व्यवस्था साथै स्वस्थ हुनुपर्ने छ ।
३. कक्षागत क्षेत्रफल कक्षा १ देखि कक्षा ५ सम्म ०. ७५ वर्गमिटर र कक्षा ६ देखि कक्षा १० सम्म १ वर्गमिटर हुनुपर्नेछ ।
४. प्रतिकक्षा न्यूनतम ११ जना विद्यार्थी हुनुपर्नेछ ।
५. विद्यार्थीलाई आवश्यक पर्ने कक्षाकोठा, फर्निचर, पिउने पानी खेलमैदान, शौचालय तथा पुस्तकालयको पर्याप्त व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
६. आवश्यक शिक्षकको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
७. पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले निर्धारण गरेबमोजिमका सिकाइ उपलब्धिहरू पूरा हुने गरी शिक्षणसिकाइ कार्यक्रमको तर्जुमा गरिएको हुनुपर्नेछ ।
८. भाडाको भवनमा विद्यालय सञ्चालन गर्नुपर्ने भए कम्तीमा पनि पाँच वर्षको घरभाडासम्बन्धी सम्झौता भएको हुनुपर्नेछ ।
९. विद्यालय सञ्चालनका लागि नियमित आर्थिक स्रोत प्राप्त हुने निकाय वा सस्थाको प्रतिबद्धता वा सम्झौता वा आशय पत्र पेस गर्नुपर्छ ।
१०. अन्य आवश्यक पूर्वाधार पूरा भएको हुनुपर्नेछ ।
११. परम्परागत शिक्षण संस्थाको प्रकृति तथा सञ्चालनका आधार बमोजिम शास्त्रीय शिक्षा वा तत्सम्बन्धी आवश्यक पर्ने वातावरण वा भैतिक पूर्वाधार विकास भएको हुनुपर्नेछ ।